

DARMO (435) *av*

a jasne (w tym 8 r. błędne znakowanie), o jasne.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. Bez skutku, bez pożytku; niepotrzebnie, bezużytecznie, bezskutecznie; frustra, inaniter Mącz, Cn; incassum Mącz, Calep; irfitum Mącz; nequiquam Cn (216): BierEz D3v, E4, E4v, Kv, N4 (7); OpecŻyw 130v; Lepiey iełt kamieniem darmo ciłkać, niż prożne łłowa mowić. BielŻyw 130; RejRozpr K; RejJóz D3, D7, I3v; RejKup m6, m7, y4v, z5, aa5 (12); Znamy to, Najaśnienie MK że nie tylko czas ten tu, ale i wiele inych sejmow darmo się traciło, a bez żadnego postanowienia żeśmy się wiele razow rozjeżdżali Diar 65, 21, 63, 66; BielKom F6; LubPs K4v, Rv T5v; darmo tedy przyźedł/ y męka y łmierć iego była niepotrzebna KrowObr 139v, 22, 23v, 24v, 25, 56v (27); RejWiz 14, 55, 69, 83, 159, 167; Leop 1.Reg 25/21, Ps 38/7, 4.Esdr 4/34, Iob 9/29; RejZwierz 28, 104v, A6; á łtrząły iego będą iako łtrzelcá łucznego/ z ktorych żadna darmo wyłthrzelona nie będzie [sagitta eius... non revertetur vacua]. BibRadz Ier 50/9, Os 12/1, Hab 2/13, Gal 4/11; BielKron 80v, 273; Mącz 1b [2 r.], 121c, 138b, 167b, 347 (7); OrzQuin B4, E3v, O3, T3; DArmo łię zá tą pracą łáfki mam łpodziewać/ Bo łię ludzie o prawdę mułzą záwždy gniewać. Prot D4, D; RejPos 202, 206v marg; GórnDworz Vv; Człowiek niedbály iako kolnierz długi/ Co darmo wiśi ná grzbiecie v łługi. RejZwierc 221, 13, 18, 22v, 122, 150 (12); KochMon 32; WujJud d2, 125v, 154; BudBib 4.Esdr 16/46, 2.Mach 7/18; CzechRozm 98; KochPs 169; Z káždého kątá żáłość człowieká wymuie/ A łerce łwey poćiechy darmo vpátruie. KochTr 9; KochJez B2; KochEpit A3; KochSz A4; ReszHoz 121; Kmieć gdy gnoy na pole wożi/ lepiey z polá darmo nie przyjeżdżać/ ma zá káždym rázem przywieś kilká kámieni GostGosp 34; Dármo niełzczelna ná krwáwe mogiły Poglądałz/ łynyc tve włafne pokryły. GrochKal 24; Dármo łie łkrobiełz w głowę/ pódz rychło do wozá. WyprPl C, B2v; WujNT 11, 44, 77, 428, 534 (14); áby niewiedząc o onym/ darmo łie przed Máiełtat náłz nie trudźili/ [frustra fatigentur JanStat 647] SarnStat 536; Y iabym chciał bydź bogat, ále darmo mi łię Tego chce. CiekPotr 44; CzahTr H3; GostCast 71; KlonWor 52.

W charakterystycznych połączeniach: darmo chwalić (3), chelpić się (2), (na)frasować się (ufrasować się) (3), stać (3), wisieć (3).

cum inf (10): BierEz Fv; RejRozpr G3v; RejKup e4v; Ale iełli mu łye niepolepłzy/ á będzie miał drzenie członkow/ darmoć iuż leczyć. SienLek 55v; áno to darmo zgániác ná co inłzého/ ieno łam ná łię/ żeś niedbálew y Strum P2v, P4v; KlonŻal A4; KochSz C3v; SkarKaz 635b.

Przysłowia: Dármo łię o to pokułzałz/ Czego z przyrodzenia nie małz BierEz M4v.

RejKup cc4; By łie y drudzy potym od ciebie vczyli/ A tey pułtey łtodoły darmo nie tuczyli. RejWiz 6; RejZwierz 111v; Dármo tuczyłz łłufte woły/ A niedbałz o przyiacioły. RejZwierc [233]v [ogolem 4r.].

Frazy: »darmo się czas kroczi« (1): A tak darmo łyę czas kroczy Ac łędzia czeka zdobroczy RejKup z6.

»czas (a. wiek) darmo (nie) uchodzi, (a. upływa itp.)« (4): Czálz niech darmo nie vchodzi. RejZwierc 25v marg [idem Aaa3]; A gdy ták łpráwiłz łtan łwoy y przyrodzenie łwoie/ tedić iuż żadny czás darmo nie wynidzie. RejZwierc 19, 62v, Aaa3.

»by godzinki (a. czasy) darmo nie wychodziły (a. traciły się, a. nie schodziły)« (3): *RejWiz* 17v; Ale wy wybijajcie wieldzy zegárowie. By wam márníe godzinki dármo nie íchodziły/ Ktoreby wam k wieczoru Potym záłzkodziły. *RejZwierc* 253, 136v.

Zwroty: »darmo czekać« (1): Kmieć do Pana nie ma chodzić/ áz íe opowie Włodárzowi dla tego / áby dármo nie czekał/ ábo żeby dwa rázy nie chodził. *GostGosp* 34.

»darmo leżeć, leżący« = *prożnować, być bezużytecznym* [*szyk zmienny*] (8 : 4): Ty tedy dármo tu leżyłz/ W niczym mi íe nie przygodziłz. *BierEz* M2; *RejWiz* 56, 191v; Też nie leż domá dármo íako niepotrzebne drewno/ miey íe też czásem do koniczká/ do zbroiczki/ y do ínfzych potrzebnych íobie rzeezy *RejZwierc* 28; Dármo leżący co íe s kątem zbráci/ Ten y máiętność y cną íławę tráci. *RejZwierc* 221v, 18, 23, 24v, 26, 110 (9).

»darmo nie liczyć zegaru« = *nie próżnować* (1): A wždybyś dármo nie liczył zegáru/ y zdałcíby íe y dłuźłzy dzień/ y dłuźłzy żywot/ niżli w onym obrzydłym próżnowaniu twoim. *RejZwierc* 160.

»darmo pleść« (1): Tufzę że tu PROteus o tym dármo plecie. *Prot* C2.

»darmo (nie) pracować, pracą podjąć« = *in vacuum laborare Vulg* (4 : 1): Ktory człowiek poddá íe żarlotztwu/ darmo pratuie aby nabył tznoty ktoré. *OpecŻyw* 37v; *LubPs* V2v; Insumere operam frustra. Dármo pracą podyać. *Mącz* 433a; *WujNT Philipp* 2/16; *GostCast* 71.

»darmo sobie głowę psować« (5): *RejJóz* D2, D5; A trzebáz tobie mędrowacz Daro íobie głowę płowacz *RejKup* í4, cc2; Ale cóz wždy íą íobie dármo głowę pfiuie? Swiátá znowu rozumem íwy m íuż nie zbuduie. *PudlFr* 76.

»darmo [co] robić, czynić« (4 : 1): *LubPs* cc5v; Nie będą więcey dármo robić/ [*non laborantur frustra*] áni więcey z zátrwożeniem będą rodzić/ ábowiem íą náíieniem błogoíławionych Páńfkich/ y potomíthwo ich z nimi będzie. *BibRadz Is* 65/23; Penelopes telam texere. Dármo robić/ czinić to co íe záś tárgác muśi. *Mącz* 289c, 13b, 68d.

»czas (a. lata, godziny itp.) darmo (u)puszczać, (s)tracić, trawić itp.); nie dać czasowi (a. wiekowi) darmo upłynąć (a. upływać)« = *conterere tempus frustra Mącz* [*szyk zmienny*] (13; 2): *RejJóz* Ev; Vmrzecz mużył pogodzinie Obietnicza czie nieminie. A darmo maż czas odkładać Íżeż niegotow powiadać. *RejKup* Cv; 29, 144v, 191; *Mącz* 451a; nie dáy czáłowi nigdy dármo vplłynąć *RejZwierc* 23v, 18, 28v; y látá íwe przynim dármo ítrawili/ y máiętności íwe íemu íłużąc niektorzy potrácili *BiałKaz* M2v; *KochTr* 20; bo to náíprofnieyíza rzecz/ czás dármo pułzczać. *GostGosp* 64, 6, 64 [2 r.].

»nie puszczać darmo głosu mimo uszy« (1): A ták poćciwa rádá á rozważna rozmowá tákiego człowieká ma być v ciebie y wdzięczna y ták vważona/ íakobyś to íobie y rozważał y w pámięć wbił/ á nie pułzczał dármo głosu mimo vízy *RejZwierc* 90v.

Szeregi: »darmo, (a) marnie« (6): Bo íe Bogu ni ludzyom íuż w niwecz nie trefiłz/ Iedno ták czás ná íwiece dármo márníe ítráciłz. *RejWiz* 191, 17v, 29, 144v; ítarayże się pilno/ íakoby ty tve czáfy tobye dármo á márníe nie wychodziły *RejZwierc* 136v, 253.

»darmo a na wiatr« (1): do ktorego celu on íe íego záczyty vmyłł pociągác ma/ áby dármo á ná wiatr nie ítrzelił *RejZwierc* 22v.

»darmo, (a) w niwecz« (3): *Cribro aquam haurire*. Dármo á w niwecz co czinić/ Wodę mierzić. *Mącz* 68d, 38d, 167c.

Wyrażenie przyimkowe: »na darmo« = *incassum Calep* (2): Włótyki ty ktorzy nádármo zmyfláli prożności/ Myłaś w wylkyey nyenawiści zá ich íprofné złości. *LubPs* H2; *Calep* 518a.

2. *Bezplatnie, bez wynagrodzenia, bezinteresownie, za nic; z łaski; gratis Mącz, Calep, Cn; gratuito Calep, Cn* (189) : *RejKup* 13v, t2v; *KromRozm I A4v*; Czego wzdám doględác trzebá/ áby y bogátych oycow dzyatki w imyę Pánlkye/ to yeft dármo nye nápyeráły fie vczyć. *GliczKsiąż* M6v, 16, M6; *RejWiz* 60, 192; *Leop Num* 11/5; *RejZwierz* 21v, 103; *BibRadz Num* 11/5; ták [był] miłościwy/ iż nigdy od liebie człowieká iálmuzny żądáiącego dármo nie pnścił *BielKron* 168; *HistRzym* 17v; *BiałKat* 331; Bo pułzczę tániey grołzem zwłálczá iefli íwemu/ A obcemu y dármo by iedno dla zgody/ Prze ktorá mi nic nie žal pracy áni ízkody. *HistLan* F6; *RejZwierz* 109, 111 [3 r.], 176, Bbb3; A ty ípi/ przewoźniku/ niedbáiąc ná goscie/ Byś y dármo chćiał przewieść/ ia wołę po mosćie. *KochFr* 89; *KochSz* C3v; *KochPieś* 38; *BielRozm* 18; Gratnito – Darmo, bez nágrody. *Calep* 464a; *GostGosp* 122, 142, 148; *OrzJan* 58, 69; *KochFrag* 48; *RybGęśli* C3v; *WujNT* 600; A od ízukánia rzeczy w księgách nowo od roku zápiánéy/ nic niema bydź płácono ále to dármo náléść y czytác v íádu powinien będzie Pifarz. *SarnStat* 1158.

Przysłowia: Manus manum fricat. Ręka rękę drapie/ to yeft yáko náfzy mowiá. Dar zá dar dármo nic. *Mącz* 136d.

Frazy: »darmo nic« (2): Ale dzis by krwią płákał/ żaden dármo nic/ á dali co to yuż chce áby mu zá to poddánym fie sftał *GliczKsiąż* M7v; *Mącz* 136d.

»darmo przydzie [co]« = *bez kosztów* (1): KVpcie pánie tę bramkę/ bo żydowká mowi/ Jż kto iá zá to kupi/ ífcie fie obłowi. Bo íámych pereł pewnie/ nie ípráwiłby zá to/ Dármo przydzye robotá/ y ápfzlag y złoto. *RejZwierz* 137v.

Zwroty: »darmo da(wa)ć, (od)da(wa)ny« = *dare gratis Vulg* [szyk zmienny] (12 : 3) : Rzekł dofyćieś mi vdziáłał: A dziękuięć iże to znam/ Y to źiele dármoć iuż dam. *BierEz* Cv; *RejPs* 55v; bo kupi nye da dármo/ yedno zá pyenyádze/ wedłng onego rymowáná *GliczKsiąż* M6v; *Leop Ier* 15/13; on káżdemu dármo dał kto przyłzedł pić y ieść onego mięśá y miodu co był ná miánowiny nárzádził *BielKron* 342v, 89v, 299; *Mącz* 87a; *HistRzym* 24 [2 r.]; *CzechRozm* 231; ZAdné miáfto áni wieś [...] Podwody dármo dáwác nie ma/ żadnému człowiekowi *SarnStat* 974, 281, 282, 1272.

»darmo (chleb) jeść (a. pożywać), jedzący« = *gratis panem manducare Vulg* [szyk zmienny] (6 : 1): chlebałmy nicziiego nigdi darmo nieiedli/ alełmy robili wnoczy y wednie *SeklKat* X3v; A gdyfz to iáwnie widziemy/ iż Mnifzy nie nierobiá iedno proznuiąc w klałftorzech íiedzą/ y dármo chleb iedzą *KrowObr* 140, 11, 36v; Wieręc onego któfia drugiemu przełiádło/ Co nigdy nie nie robiąc/ ták fie dármo iádło. *RejWiz* 161v; *WujNT* 712, 2. *Thess* 3/8.

»darmo mie(wa)ć« [szyk zmienny] (10): Krol Polłki może mieć dwa kroć ftó tyśięcy wybornego boiowego ludu dármo/ niedawłzy ná to (iáko ono mowiá) złamánego kwartniká. *OrzRozm* N2; *BielKron* 108v, 405v; *BielSat* C3; *RejZwierz* 111; *KochFr* 3; *GórnRozm* B4; *KochPieś kt*; *BielRozm* 20; tedy zá to płáćić nie trzebá/ będzie to Pan miał dármo. *GostGosp* 10.

»darmo pracować« (1): Kazdemuc tham po trzeba dáć Niechczać więc darmo praczować. *RejKup* 13.

»darmo szafować, szafowany« (2 : 1): RZądźicielowie téż kościelni/ zá Swiátości kościelné/ które dármo máią bydź száfowané/ [*quae gratis adminiftranda sunt JanStat* 189] niech nic niewyciągają *SarnStat* 212; *SzarzRyt* C3v.

»darmo służyć« [*szyk zmienny*] (6): *OrzRozm* N2v; Nie mnimay byś mi dármo służyć/ iześ mi przyrodzon/ co chceš zá śwą pracą dam tobie. *BielKron* 15 [*bibl. przekład tego samego tekstu BudBib*]; *BudBib* Gen 29/15; *Strum* R3v; *KochFr* 86; bo żołnierz dármo nie służy/ á iegli kiedy służy/ tedy ábo ná śwą/ ábo na cudzą szkodę/ z wielkim wćikiem ludzi vbogich *VotSzl* B4v.

»darmo (u-)czynić« (3): *RejPos* 234 *marg*; *ReszHoz* 131; Nie potrzebác żadnych pieniędzy/ ábowiem iegli Krol thych rzeczy żąda ktore są Thebáńczykom potrzebne/ dármo iestem wczynić gotow *Phil* F2.

»darmo wziąć (a. brać)« = *accipere gratis Vulg* (5): *RejKup* f3; iákož wierz mi byłoby o czo nárzekác/ dármo wzywáfzy y drogo przedawác/ nie ledác to hándel *RejAp* 152v; ábowiem namnieyfzą Rybkę przeda/ ktora v nas v špuštu chłopi dármo wezmą. *Strum* K4v; wšyfcy Papieżowie ábfolwowali/ rozgrzešzáli zá pieniądze (bo tám dármo co wziąć nie pomyslay) rozwiązánego kánonizowáli *CzechEp* 78; *ActReg* 9.

Wyrażenie: »na poły darmo« (3): Alic tá wyprává nápołyby dármo káždemu przyszlá/ á choćiažby zá pieniądze komu náimác wšyftkiego przyszło/ ielzče to nie wielka šumá *GrabPospR* N4v, M4; Ná tárgu nieznáiomym towáru odbywa; Ceni ná poły dármo/ á wšywfzy išćiznę/ Mknie precž *KlonWor* 19.

Szeregi: »darmo, bez lichwy« (1): mieyfce iedno/ ktore Montem pietatis názwáli wynáležli/ na ktorym wedla rofkazánia Páná Chryštušowego potrzebuiącym ludziom pieniędzy dármo bez wšzalákiey lichwy požyczáią. *ReszHoz* 128.

»darmo, bez pieniędzy (a. nie za pieniądze)« (3): *KrowObr* B; Oto ia Krolowi šwemu dłužen iestem ná šwym koniu woynę służyć/ wedle máiętności šwey dármo/ bes wšzelákich pieniędzy. *OrzRozm* N2v; áby chore leczyli: trędowáte oczyšćiali: vmárle wzbudzáli (nie żywe zábijáli) dyabły wyrzucáli: y tho dármo nie zá pieniądze wšytko džiałáli *CzechEp* 21.

»(tak, nie) abo darmo, abo (jako, jedno) za (małe) pieniądze« = *vel nullo vel admodum maligno precio Modrz* [*szyk 6 : 2*] (8): *GliczKsiąż* M6v; tylko Pánowie z Rycerfkimi ludźmi/ ták zá pieniądze iáko dármo dla Rzeczypóšpolithy/ rušyli fie przeciwko im *BielKron* 419, 405v; *BielSpr* 11; ábo dármo/ ábo zá bárzo mále pieniądze trawiac. *ModrzBaz* 102v; bo táki vbogi á zuchwály [...] zázwdy ták wiele towárzyftwá dármo mieć może/ iáko bogáty zá pieniądze. *GórnRozm* B4; *GrabPospR* N4, N4v.

a. *Bez zasług ze strony człowieka* (86) : *RejPs* 194v; *RejJóz* E3v; amy tež mamy odpuścić bliźnemu nášzemu przikładem pana Chrištuffa/ gdi on nam darmo odpuścza grzechi nášze *SeklKat* X4; *LubPs* H3v *marg* [3 r.], X4, Z3v, dd; *KrowObr* A4, 56 [2 r.]; Drudzy w nędzy żáłošney áž do šmierći trwáią/ Drugim dármo rofkofzy zewšząd przypadáią *RejWiz* 138, 53, 105, Cc6v; *BielKron* 224v; Otho słyšyš iz nas vmiłował dármo/ á ochędożył nas krwią šwoią *RejAp* 8, 8, 8 *marg*, Ee3v; *RejPos* 310v; *RejZwierc* 256v, 268; Náđ to Páweł š. mowi/ že nie z wczynkow štárego zakonu/ áni z wczynkow

ktorechmy czynili pierwey nizełmy vwierzyli/ ále darmo bywamy wpráwiedliwieni. *WujJud* 96v; *WujNT* 533, Ccccc3.

W charakterystycznych połączeniach (tylko w tekstach o tematyce religijnej): darmo odpuszczać (odpuszczenie) (10), umiłowac (5), usprawiedliwiony (11).

Przysłowie: bibl. Ano łami darmo macie Dármo nam też wdzielaycie *RejRozpr* B3v; Darmoście wzięli/ darmo dawaicie [*gratis accepistis, gratis dare. PolAnt*] *MurzNT Matth* 10/8; kto darmo bierze darmo też masz száfowac. *RejPos* 218; *WujNT Matth* 10/8.

Fraza: »darmo przydzie (a. przyszło itp.)« = *łatwo, bez wysiłku* (4): Wczym łie dzys ludzie kochaią A łtrudnością nabywaią Atobie to darmo przyźło *RejJóz* Ev, E; Krotofilá darmo przydzie/ Nie wiedzyec kiedy dzyeń zeydzie. *BielKron* E2v; A iefli plywamy po łrogim morzu/ grzebiemy łie pod grubą á cięźką zyemię/ łzukaiąc nędznego iákiego wlpomożenia łwego/ dálekoby łie nam tam owłzem przyłtało grześć gdzie nam to darmo przychodzi. *RejZwierc* 14v.

Zwroty: »darmo darowac« [*szyk zmienny*] (2): *LubPs D marg*; A tego Bog Ociec dárowac darmo á z miłofierdzia łwego nam nędznemu łtworzeniu łwemu raczył *RejPos* 172.

»darmo da(wa)ć, (na-)dany« = *gratis dare Vulg* [*szyk zmienny*] (6 : 8): *MurzNT Matth* 10/8; *Diar* 71; Pożytek męki Pána Kriřtułowey opowiedzenie łprawiedliwości/ ktorą dawa nam darmo Kriřtus Pan á nie zakonne łprawy. *LubPs L2 marg*; daie nam to P. Bog dla łamego tylko P. Iezu Kryřta nám národzonego/ y darmo dánego. *KrowObr* 44; *RejWiz* 51, 187; iáko máiá pocźciwie á pomiernie wzywać dobrodzieyłtwá Páńskiego łobie darmo nádánego *RejAp* 153, 177v; *RejZwierc* 139; *KochPieś* 51; *WujNT Matth* 10/8, *Apoc* 21/6, s. 521, Zzzzz4.

»dostać darmo« (1): Do tegoż kořciolá Pan wlkázuie áby łie vznał/ á iefli łie nie vzna obiecucie go zrzucić z iego mieyłcá/ á iżby łobie dołtał v Pána darmo złotá iálnego. *RejAp* CC.

»darmo mieć« (2): *RejRozpr* B3v; Piłmo S. obwinia tego ktory innym nieuzycza/ co łam darmo od Pána Bogá ma. *SkarŻyw* 565.

»darmo wziac (a. brać)« = *accipere gratis Vulg* [*szyk zmienny*] (9): *MurzNT Matth* 10/8; *Leop Apoc* 22/17; *BibRadz Apoc* 22/17; *RejAp* 193, 195; *RejPos* 218; á kto chce/ niech bierze wodę żywotá darmo. *WujNT Apoc* 22/17 [*przekład tego samego tekstu Leop, BibRadz, RejAp* 193, 195], *Matth* 10/8; O Boże moy záchoway mię przy oney łprawiedliwości/ ktoram wziął darmo przez wiare w namilźzego Syná twego *SkarKaz* 316b.

Szeregi: »darmo a z dobroci« (2): Pátrzayze tu godności nędznego człowieká/ [...] Dármoć mu á z dobroci tá łie łáłká sítalá. *RejWiz* 53; *RejAp* AA4v.

»darmo a dobrowolnie« [*szyk 3 : 1*] (4): A kthemu iefzeze/ gdy z onych hoynych dárow iego/ ktore on tobie darmo á dobrowolnie dac raczył/ będyełz też nędzniefzym włamował chlebá twoiego. *RejPos* 171v, 146v, 247v, 333v.

»darmo a bez wszej godności« (1): przypátrz łie iáka to miłość/ iáko tu o niey Apołtoł powiada/ iż nie tylko áby nas ták/ iáko iuż wiemy/ darmo á bez wśzey godności náłzey wmiłowac miał/ ále [...] / iż nas y krwią łwą omył á ochędożył ná wieczne kroleřtwo *RejAp* 8v.

»darmo, (a) z łaski (a. przez łaskę)« = *gratis per gratiam Vulg* (12): tedy tákowy tźłowiek w kroleřtwie niebieřkim/ bywa potzytany darmo/ á z łáłki *KrowObr* 44, 43, 55v, 56; *Leop Rom* 3/24;

Oto go obiecuie ochłodzić wodą żywą darmo á z łáki á z miłofierdzia łwego. *RejAp* 195; *BiałKat* 28v; *WujJud* 112; *CzechEp* 188; *Calep* 463b; *WujNT* 1.*Rom* 3/24; Włpráwiedliwieni ieftełmy darmo przez łáfkę iego/ która iefł w Chryłtułie Iezufie *SkarKaz* 349a.

»darmo a z miłofierdzia« (2): bo darmo á s łczyrego miłofierdzia łwego wleczyć á oczyłcić raczył nędzniki ony *RejPos* 214v, 172.

»darmo a snadnie« (1): A my wzgárdziwłzy to co nam darmo á łnádnie przypáć ma/ wolemy tego z wielkimi trudnołciámi [...] nábywáć *RejPos* 219.

»darmo, (i) bez (a. krom, a. opocz) záług(i)« (7): Wyłtępek łwoy á niegodnołć łwą przekłáda prorok á łfuka miłofierdzia wyłfawiáiąc dobrotliwołć páńlká która darmo y bez záług iefł wpádłemu káždemu gotowa. *RejPs* 35v; *LubPs* aa2v; Pan Bog nas darmo włpráwiedliwia tylko przez łamę wiáreę/ bes włzelákich záług [!]/ áłbo vtzynkow náłzych *KrowObr* 56; *Mqcz* 149a; A nowa łáfká/ á nowe miłofierdzie/ darmo bez włzech záług náłzych/ okazało łie nád námi. *RejAp* 55; *RejPos* 310v; *WujJud* 100v.

3. Bez przyczyny, bez powodu, bezpodstawnie; niesłusznie; sine causa Vulg (31) : Dármno łie ze mnie łmieiećie/ Przyczyny łámi niewieiećie. *BierEz* E4v; *LubPs* Z; Aprzełtho Papielz y wy włzyłcy iego łludzy/ darmo w kredzie mowicie wierzę grzechom odpulztzenie/ poniewáłz inák dzierzyćie/ vtzyćie/ y ludziom włtháwitztnie wátpić káżećie. *KrowObr* 54, 54v *marg*, 116, 149v [2 r.], *Tt2v*; *Leop Eccli* 20/25; Iż nigdy darmo nie ryczy Lew ná pulzczy/ á nigdy darmo nie podawa głółn z łóżyłká łwoiego. *RejPos* 197v; gdyż on y godziny żadney nigdy darmo nie opułcił/ áby był nie miał czego potrzebnego wćzynić ábo okázáć ku náuce potrzebney á zbáwienney człowiekowi nędznemu. *RejPos* 347v, 183, 198, 308; Dziecię s łzalonym choć nie gráią łkaczą/ Dármno wefeli/ á gdzye łie łmiać płáczá. *RejZwierc* 214e, 210v; *BudNT Ioann* 15/25; *SkarŻyw* 262; Dármno nas tedy Nowochrczeńcámi názywa/ bo z łáki Bożey/ my żadnego chrztu Papielkiego/ dziećinnego nie wyznawámy/ y owłzem łię go wyrzekamy *NiemObr* 149; *WujNT Matth* 15/9, s. 407, 2.*Cor* 11/7.

Zwrot: »darmo (u)czynić« (6): yłz mądry człouyek nycz darmo czynycz nyema, a gdy nyepotrzebuye lekarłstwa nyeprzyymnye *PatKaz III* 135v; *KochSat* B4; *RejPos* 308; Y czoż ná łwiece ma być łprofnieyłzego/ Kto s łiebie darmo czyni łzalonego. *RejZwierc* 218; *RejPosWstaw* [41³]v; Ná koniec/ czemu Rochem obroćila/ Pewnie że darmo tego nie czyniła. *KochSz* C3.

Szereg: »(dobrowolnie) darmo a bez przyczyny« (2): Iż dobrowolnie á darmo á bez włzey przyczyny wzgárdzili mnie v łiebie y wpominánie moie. *RejPos* 335v, 336.

Synonimy: 1. próžno; 3. niesłusznie.

Cf **DAREMNIE, DAREMNO, DARMIE, NIEDARMO**